

به نام خداوند جان آفرین

حکیم سخن در زبان آفرین

دانشگاه تهران

مجله

مطالعات بانی و بلاغی

مجله علمی

- ❖ این نشریه بر اساس مجوز شماره ۸۹/۱۶۶۳ مورخ ۸۹/۱/۳۱ اداره کل مطبوعات داخلی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر می شود.
- ❖ این نشریه بر اساس نامه شماره ۳۰۹۸۲۵/۳۱۸/۳ مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۷ کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور، اعتبار علمی - پژوهشی دریافت کرده است.
- ❖ این نشریه در مرکز ISC و SID و Noormags نمایه می شود.

سال دهم - شماره بیستم - پاییز و زمستان ۱۳۹۸

مطالعات زبانی و بلاغی

مجله علمی

صاحب امتیاز: دانشگاه سمنان

مدیر مسئول: دکتر قدرت‌الله خیاطیان

سر‌دبیر: دکتر عصمت اسماعیلی

مدیر داخلی: علی برهانی

اعضای هیأت تحریریه

دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سمنان	دکتر عصمت اسماعیلی
دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سمنان	دکتر حسن اکبری بیرق
دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبائی	دکتر نعمت‌الله ایران‌زاده
دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سمنان	دکتر عبدالله حسن‌زاده میرعلی
دانشیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه سمنان	دکتر محمود خورسندی
استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت مدرس	دکتر حسن ذوالفقاری
استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سمنان	دکتر ناصر رحیمی
دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران	دکتر قدسیه رضوانیان
دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه خوارزمی	دکتر ناصر قلی سارلی
استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت مدرس	دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده
استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران	دکتر امیربانو کریمی فیروزکوهی
دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه زنجان	دکتر مهدی محبتی

ویراستار: دکتر حسن یعقوبی

ویراستار چکیده‌های انگلیسی: دکتر آرام رضا صادقی - مژگان مددی

ناظر چاپ: حمیدرضا مولایی

طراح جلد: اسماعیل شجاعی

ناشر: انتشارات دانشگاه سمنان

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

چاپ: نفیس سمنان

نشانی: سمنان، میدان دانشگاه، روبروی بارک سوکان، پردیس دانشگاه سمنان، دانشکده علوم انسانی، دفتر مجله مطالعات زبانی و بلاغی

تلفن و دورنگار: ۰۲۳-۳۳۶۵۴۰۸۶

پست الکترونیکی: rhetorical@semnan.ac.ir

نشانی سامانه مجله: <http://rhetorical.journals.semnan.ac.ir>

خط مشی مجله مطالعات زبانی و بلاغی

وجه مشترک آثار گونه‌گون ادبی با همه تنوع و تکثری که دارند، یکی عنصر زبان است و دیگر عنصر «ادبیّت»؛ و یکی از معیارهای مهم سنجش ادبیّت هر متن، «بلاغت» است. به این ترتیب، توجه به جنبه‌های گوناگون زبانی و بلاغی متون، جزء لاینفک بسیاری از تحقیقات ادبی است. از این رو گروه زبان و ادبیّات فارسی دانشگاه سمنان با انتشار مجله‌ای تخصصی، این نوع پژوهش‌ها را در دسترس صاحب‌نظران و علاقمندان می‌گذارد. دوفصلنامه «مطالعات زبانی و بلاغی» که با درجه علمی - ترویجی از سال ۱۳۸۸ (تا شماره ۱۴ پاییز و زمستان ۱۳۹۵) انتشار یافته و از شماره ۱۵ (بهار و تابستان ۱۳۹۶) درجه علمی - پژوهشی دریافت کرده است؛ چنان‌که از نام آن پیداست، مقالاتی را چاپ می‌کند که به یکی از دو حوزه «زبان» یا «بلاغت» پرداخته باشند.

بخش «زبان» موضوعاتی همچون دستور، لغت، آواشناسی، واج‌شناسی و تاریخ زبان را در بر می‌گیرد که گونه‌های مختلف فارسی اعم از کهن، معاصر، رسمی، ادبی، محاوره، گویش‌های ایرانی و لهجه‌های محلی را شامل می‌شود.

بخش «بلاغت» هم مباحث و نظریه‌های قدیم و جدید این علم را بر اساس متون نظم و نثر کهن و معاصر فارسی، می‌کاود.

مجله، آن دسته از مقاله‌هایی را که در حوزه «زبان» یا «بلاغت» به مقایسه میان متون فارسی و دیگر زبان‌ها پرداخته باشند، نیز به چاپ می‌رساند؛ اما در خصوص پژوهش‌های بلاغی مربوط به قرآن کریم، شرط مقایسه با متن‌های فارسی را در نظر نمی‌گیرد و صرفاً به غلبه عنصر مشترک بلاغت فارسی و عربی در مقاله نظر دارد.

شیوه‌نامه تدوین مقاله‌ها در مجله

مطالعات زبانی و بلاغی

مجله علمی

رعایت نکات زیر موجب سهولت در داوری، ویراستاری مقاله‌ها و انتشار به موقع مجله خواهد شد:

- مقاله، مبتنی بر تحقیق و شامل مطالب نو و ابتکاری باشد.
- مقاله دارای ساختار منطقی، منظم و مستند باشد.
- اصول نگارش زبان فارسی معیار، در مقاله به دقت رعایت شود.
- مراجع و منابع مقاله از اصالت کافی برخوردار بوده، در حوزه پژوهش مورد بحث، شناخته شده باشند.
- عنوان مقاله کوتاه و گویای محتوای مقاله باشد.
- چکیده فارسی مقاله، حداکثر در پانزده سطر همراه مقاله ارسال شود.
- چکیده انگلیسی از چکیده فارسی مفصل‌تر باشد و در واقع خلاصه‌ای از دستاوردهای مقاله را ارائه دهد. (لطفاً از ترجمه چکیده به وسیله مترجم‌های ماشینی پرهیز کنید).
- ذکر کلیدواژه‌های مقاله (حداکثر هفت واژه) به فارسی و انگلیسی الزامی است.
- ابعاد صفحات مجله: صفحات A4 و حاشیه‌ها از بالا و پایین ۵,۲ سانتی متر و از چپ و راست ۴,۷۵ سانتی متر می باشد.
- حجم مقاله ارسالی حتی الامکان از ۲۵ صفحه (در اندازه صفحات تعریف شده مجله) و حداکثر از ۷۵۰۰ کلمه فراتر نرود.
- قلم رایانه‌ای تعیین شده برای مقاله‌ها به شرح زیر است:
  - * عنوان مقاله: با قلم **B zar 15** (سیاه)
  - * عناوین اصلی مقاله: **B zar 14** (سیاه)
  - * عناوین فرعی مقاله: **B zar 13** (معمولی)
  - * متن مقاله: **B zar 13** (معمولی)
  - * چکیده و کلیدواژه: **B zar 11** (یتالیک)
  - * فهرست منابع مقاله: **B zar 11** (معمولی)
  - * پاورقی: **B zar 10** (معمولی)
- * نام کتاب‌ها در داخل متن/یتالیک شود.
- مقاله‌های ارسالی منحصراً از طریق سامانه مجله به نشانی زیر پذیرفته می‌شود:

<http://rhetorical.journals.semnan.ac.ir>
- مقاله باید شامل مقدمه (طرح موضوع و پیشینه تحقیق)، متن اصلی (بحث، تحلیل و نقد موضوع)، نتیجه‌گیری و منابع و مآخذ باشد.
- عنوان مقاله و نام نویسنده (نویسندگان) به فارسی و انگلیسی ذکر شود.

- رتبه علمی و نام دانشگاه یا مؤسسه محل اشتغال نویسنده (نویسندگان) به فارسی و انگلیسی همراه با پست الکترونیکی و ذکر نام نویسنده مسئول مشخص شود.
- چنانچه مقاله برگرفته از پایان‌نامه یا گزارش طرح پژوهشی باشد، یادآوری آن در پانوشت ابتدای مقاله الزامی است.
- اصول نشانه‌گذاری (سجاوندی)، برای درست‌خوانی و برجسته‌کردن نقل‌قول‌ها رعایت شود (نشانه‌ها بدون فاصله از کلمه قبل و یک فاصله از کلمه بعدی قرار گیرد).
- شیوه ارجاع منابع در این مجله به ترتیب زیر است:
- * ارجاعات مجله به صورت درون‌متنی بوده و در نقل‌قول‌های مستقیم: نشانی مختصر منبع به شکل زیر، بلافاصله بعد از نقل‌قول‌ها در پرانتز ذکر می‌شود: (نام نویسنده، تاریخ انتشار: شماره جلد / شماره صفحه). مثلاً (دهخدا، ۱۳۸۳: ۸۹/۳).
- در پایان مقاله، مشخصات کتاب‌شناسی (منابع و مراجع) به طور کامل، به ترتیب الفبایی نام مؤلفان به ترتیب زیر بیان شود:
- * (برای کتاب): نام خانوادگی، نام (لقب معروف) (تاریخ نشر)، **نام کتاب (سیاه)**، نام مترجم یا مصحح، شماره جلد، نوبت چاپ، محل نشر: نام ناشر.
- مثلاً: دهخدا، علی اکبر (عَلَمَه) (۱۳۸۳)، **امثال و حکم**، ج ۲، چ ۲، تهران: امیرکبیر.
- * (برای مقاله): نام خانوادگی، نام (سال نشر)، **عنوان مقاله**، نام نشریه، شماره دوره، شماره نشریه، شماره صفحات.
- * (برای منابع اینترنتی): نام خانوادگی، نام نویسنده (آخرین تاریخ روزآمدسازی سایت یا تاریخ نقل)، **عنوان موضوع**، نشانی سایت (پایگاه الکترونیکی).
- در اقتباس آزاد از مراجع و منابع، مخاطب مقاله در متن یا پانوشت همان صفحه، به اصل منبع و صفحه‌های مورد نظر ارجاع داده شود.
- آوانگاری لاتین اعلام غیرفارسی و واژه‌های محلی، در پانوشت همان صفحه به صورت چپ‌چین ذکر شود.
- مقاله‌ها پس از داوری تخصصی و احراز شرایط در هیأت تحریریه مجله چاپ می‌شوند.
- مسئولیت مطالب مقاله‌ها به‌عهده نویسنده (نویسندگان) است و نظرات ارائه شده، دیدگاه مجله نیست.
- مطالب مستخرج از پایان‌نامه‌ها، با تأیید استاد راهنما و همراه با نام ایشان در مقاله چاپ می‌شود.
- مجله، در ویرایش زبان مقاله، آزاد است.
- رسم الخط مورد پذیرش این مجله، بر اساس «دستور خط فارسی فرهنگستان زبان و ادب فارسی» است.
- ترتیب اسامی نویسندگان و نویسنده مسئول حتماً باید در فایل نویسندگان مشخص شده باشد و نام نویسندگان بعد از ثبت نام مقاله و ارسال به هیچ عنوان قابل تغییر نیست.
- کلیه مکاتبات پس از ثبت نام و ارسال مقاله در سامانه بصورت خودکار با نویسنده‌ای انجام می‌شود که به عنوان عهده دار مکاتبات در سامانه مشخص شده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	❖ سماع وزن مظاهر مصفا
۲۷	❖ بررسی زبان طنز در مثل‌های سیستانی فاطمه الهامی
۵۷	❖ تمثیل‌های شطحی در آثار عین‌القضات همدانی احمد امین / علی محمدی آسیابادی / سیده کوثر روهبان
۹۱	❖ بررسی تطبیقی معنای استعاره‌ها از نظر شیخ محمدرضا اصفهانی و ... مرتضی براتی / حسین دباغ
۱۱۹	❖ از شعر تا روایت با استاد مظاهر مصفا نگاهی به دفتر نسخه‌ا قدم حمیدرضا توکلی
۱۴۹	❖ بررسی تناقض معنایی در «هزار و یک شب نو» و «پرباد» از ... سارا تومزاد / پروین تاج‌بخش
۱۷۵	❖ سعدی در زنجیره شاعران عروضی محمدامیر جلالی
۲۰۱	❖ بلاغت سکوت، به مثابه غیاب پیش‌اندیشیده کنش کلامی و تعامل ... حسن دلبری
۲۲۱	❖ سیر و تطوّر ردیف در قالب مثنوی بر حسب نوع ادبی مهدی دهرامی
۲۴۵	❖ نگاهی نو به تیزرهای تبلیغاتی رادیویی و تلویزیونی ... حسین رضویان / زهرا زارع / سحر بهرامی خورشید
۲۷۳	❖ نگاهی توصیفی - تحلیلی به ویژگی‌های زبانی کتاب رتبه الحیات ... غلامرضا سالمیان / مجید رستنده
۲۹۷	❖ نگاهی به غزلی از حافظ با رویکرد شعرشناسی شناختی زهرا سید یزدی
۳۲۳	❖ تحلیل تطبیقی کتاب درس زبان انگلیسی پایه دهم ایران و آلمان ... آرام رضا صادقی
۳۴۱	❖ کاربرد نظریه انسجام متنی در تحلیل روابط انسجامی بین متون ... هادی عدالت‌پور
۳۶۵	❖ بررسی نامه‌های فارسی رشید و طواط ذوالفقار علامی / رقیه موسوی
۳۸۹	❖ استعاره مفهومی در نظام فکری نعیم فراشری سیدعلی قاسم‌زاده
۴۱۷	❖ نگاهی نو به اوزان شعر فارسی از دیدگاه زبان‌شناسی و ریتم محمد میرزایی / شهرام نقشبندی / سید حسین میثمی / یدالله شگری

یادداشت سردبیر

به نام هستی بخش

این بود و نبود چیست وافریادا...^۱

هشتم آبان سال ۹۸ برای زبان سره پاریسی، برای شعر و قصیده اش و برای تصحیح انتقادی نسخه‌های ارزشمند کهن ایرانی از سعدی تا سنایی و از نظیری تا نزاری و... مشحون از دریغا و اندوه و زمزمه دروا بود:

رهروان چون آفتاب آزاد و خندان رفته‌اند   من چرا چون ذره سرگردان و دروا مانده‌ام

(خاقانی)

مصفا دل آزاده سخن پاریسی بعد از مدتی بیماری و دوری از دنیای پریهایوی تریبون‌ها و کف‌زدن‌ها، در آغوش پُر مهر خانه و خانواده خویش به سوی معبود و دلدارش شتافت.

دریغ بود اگر این مجله که عنوان زبان و بلاغت را بر دوش می‌کشد و این شاگرد که سالها (۱۳۶۶-۱۳۸۰) افتخار شاگردی استاد را در دانشگاه تهران داشت، یادی از آن زبان‌دان فصیح و اندیشمند بلیغ نمی‌کرد. بسیاری از هم‌نسلان بنده ناچیز - استادان میانسال - کنونی زبان و ادبیات فارسی دانشگاه‌های ایران زمین و حتی بعضاً در شبه‌قاره و نیز گروه بزرگی از معلمان ادبیات مدارس این فرخنده مرزوبوم پاریسی، بی‌تردید ریزه‌خوار سفره کلاس‌های فردوسی، سعدی، حافظ و مولانای دکتر مظاهر مصفا (۱۳۱۱-۱۳۹۸ هـ ش) بوده‌اند. کلاس‌هایی پرشور و شوق و عشق و سوز که رستم شاهنامه‌اش، مرشد عرفانی سیاوش بود و پیر چنگی مثنوی‌اش، پهلوان هفت‌خان وادی عشق، سعدی‌اش معلم عشق و اخلاق؛ و حافظش حافظ ملک سلیمانی بود که به هیچ قیمتی با زندان اسکندر سوداش نمی‌کرد، استاد مصفا صفای دریاگونه کلاسهای درس دانشگاه تهران بود.

گرچه تمرکز بیشتر استاد مصفا در حوزه پژوهش‌های ادبی بر تصحیح نسخ فارسی همچون *مجمع‌النصح* و بخشی از *جوامع‌الحکایات* عوفی و... بود؛ اما شأن استادی و شاعری او بر دیگر جنبه‌های شخصیتی‌اش غلبه داشت. جهانی‌بینی او به تمامی در شعرهایش انعکاس یافته‌است، شعری که به رغم تنوع قالب‌هایش بر درون‌مایه‌ای واحد استوار است که می‌توان از آن به فلسفه وجودی تعبیر کرد؛ اشعاری غالباً با حدیث نفسی که در رنج و مرارت روح و جان و نه معیشت و حیات جهان، تنیده‌است؛ اما مرارت و نومی‌دی و اندوه شکوهمندی که از او انسانی وارسته و آزاده در امور دین و دنیایش ساخته بود با فردیتی ویژه خویش که جای تقلید برای هیچ‌کسی باقی نمی‌گذارد. حتی اگر در وزن و قالب و مضمون شاعرانی پیرو کلام استوارش باشند. در این شماره و شماره بعدی با افتخار مقالاتی از ایشان و یا درباره‌ی ایشان منتشر خواهیم کرد.

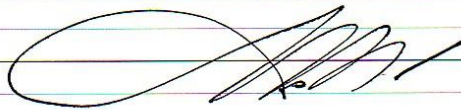
نامش همواره در جان ادبیات پاریسی ماندگار باد!

عصمت اسماعیلی

^۱ - این رباعی از استاد مصفاست که به دست خویش در دفتر یادداشت این شاگرد به یادگار نگاشته‌اند و زینت بخش صفحه نخست این شماره است.

این بود و نبود حمید و افراد
کرد همه هست نیست و افراد
در گنبد آستان بر آرم فریاد
کاین جور و حفا زلمیت و افراد

دستخط دکتر مظاهر مصفا

استاد ممتاز دانشگاه تهران (تولد: ۱۳۱۱ - وفات: ۱۳۹۸)